

Početak bioetičke edukacije na Medicinskom fakultetu u Rijeci

Šegota, Ivan

Source / Izvornik: **Jahr : Europski časopis za bioetiku, 2012, 3, 17 - 22**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:184:578140>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-24**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Medicine - FMRI Repository](#)

Ivan Šegota

Početak bioetičke edukacije na Medicinskom fakultetu u Rijeci¹

SAŽETAK¹

Izlaganje se sastoji od tri dijela. U prvom se govori o početnim interdisciplinarnim nastojanjima o uvođenju etike u edukaciju studenata medicine na Medicinskom fakultetu u Rijeci i prvom etičkom izbornom predmetu "Hipokratova zakletva danas", s kojim je ak. godine 1991./1992. započela medicinsko-etička i bioetička edukacija na Medicinskom fakultetu u Rijeci. U drugom dijelu govori se o tome kako je Katedra za društvene znanosti ostvarila suradnju s međunarodnim institutima, centrima i katedrama za medicinsku etiku i bioetiku i uvela kolegije *Medicinska etika*, *Uvod u bioetiku* i *Etika sestrištva*. Sastavi dio ovog dijela izlaganje je i prikaz publikacija Katedre koje su nastale kako bi pomogle studentima u realizaciji etičkih kolegija na ovom fakultetu. U trećem dijelu izlažu se nastojanja i postignuti rezultati u istraživanju sadržaja, ciljeva i načina izvođenja nastave te osmišljavanja medicinsko-etičkih i bioetičkih kolegija za studente medicine i drugih studija, koji se obrazuju na Medicinskom fakultetu u Rijeci.

Uvod

Bioetička edukacija sastavni je i vrlo važan dio bioetike, na što sam posebnim poglavljem pod istim naslovom upozorio u svojoj knjizi *Nova medicinska etika (bioetika)* tiskanoj 1994. Godinu prije 1993. javio sam se na natječaj za gostujućeg znanstvenika u Hastings centru u New Yorku, za istraživanje dviju tema: "Bioetička edukacija" i "Etika pobačaja". Dva i pol mjeseca dug boravak u tom prvom američkom i svjetskom institutu za medicinsku etiku, koji je osnovan 1969., omogućio mi

¹ Članak je pisan u formi sjećanja, a kao podsjetnik za pisanje poslužile su publikacije Katedre za društvene znanosti - Bioetički svesci br. 1, 6, 15, 19, 23, 30 i knjige prof. Šegote: *Hipokratova zakletva danas*, *Nova medicinska etika (bioetika)* i *Etika sestrištva*.

je dobar uvid u glavna pitanja bioetičke edukacije, zahvaljujući prije svega bogatom fondu bioetičke literature u Hastings centru.

Tamo sam otišao potaknut potrebom da već uvedenu bioetičku edukaciju na Medicinskom fakultetu u Rijeci upotpunim i osuvremenim konceptima edukacije koja se provodila u SAD-u preko dva desetljeća.

Namjera ovog članka je osvrnuti se na prijedeni put, poteškoće s kojima sam se suočavao uvjetovane nepostojećom literaturom o medicinskoj etici i bioetici na hrvatskom jeziku, istaknuti ulogu mojih kolega liječnika koji su me podupirali u nastojanjima da uvedem društveno-humanističke sadržaje u nastavu na Medicinskom fakultetu u Rijeci i podsjetiti na uspostavljenu i ostvarenu suradnju s Van Rensselaerom Potterom II. i drugim vodećim bioetičarima u svijetu.

Prve ideje i inicijative o nastavi medicinske etike na Medicinskom fakultetu u Rijeci

Prvi razgovor o nastavi medicinske etike na Medicinskom fakultetu u Rijeci počeo sam 1981. god. sa svojim kolegom prof. dr. sc. Brankom Volarićem, koji je tada bio predstojnik Zavoda za sudsku medicinu Medicinskog fakulteta u Rijeci. Zajednička ideja nam je bila osmisliti interdisciplinarni kolegij *Medicinska etika i deontologija* unutar kojeg bi meni pripala zadaća uvodnog dijela u kojem bih objasnio povijest medicinske etike, predstavio osnovne dokumente i etičke kodekse prema kojima se etički usmjeravaju i djeluju liječnici, a kolegi Volariću zadaća je bila osmisliti i razjasniti deontološki dio, posebno onaj s kojim se suočavaju sudski vještaci i forenzičari. Ostvareni kontakt i razmjena ideja o nužnoj deontologiji u medicini s prof. Janezom Milčinskim potvrdili su našu ideju i potaknuli naša razmišljanja o kolegiju. Nažalost, prerana smrt kolege Branka Volarića onemogućila je nastavak naše suradnje.

Hipokratova zakletva danas i Medicinska etika

- *Hipokratova zakletva danas* naziv je kolegija s kojim sam 1991. godine počeo etičku edukaciju studenata medicine. Sadržaj i ciljevi kolegija, kao i goruće teme medicinske etike do kojih sam došao koncipirajući kolegij predstavio sam u svojoj knjizi *Hipokratova zakletva danas (uvod u medicinsku etiku)*, koju sam objavio 1991. godine. U nastavku teksta predstaviti ću osnovne i posebne ciljeve kolegija, sadržaj kolegija te zaključak do kojeg sam došao sa studentima/icama, realizirajući taj kolegij. Osnovni ciljevi kolegija bili su: 1. Upoznati iz-

vorni sadržaj Hipokratove zakletve i proučiti njenu vezu sa suvremenom kodifikacijom liječničke etike; 2. Analizirati etičke probleme u zdravstvu u kontekstu moderne medicine i razvojnih tendencija društva; 3. Problematizirati osobne etičke dileme vezane uz studij medicine i budući liječnički poziv. Posebni ciljevi kolegija bili su: a) naučiti sadržaj pojmova: moral, moralna praksa, moralni sud, moralna sankcija, deontologija; b) proniknuti u izvore i smisao liječničkog ethosa te razvojni tok tog fenomena tijekom povijesti kroz etičke kodekse liječničke struke; c) upoznati kodifikacijska načela etike od ženevske interpretacije Hipokratove zakletve 1948. do Helsinške deklaracije iz 1964. godine i njene tokijske revizije 1975.; d) osmisлити suvremenu interpretaciju liječničke tajne i drugih etičkih problema u uvjetima nastanka i razvoja informatičkog društva (odnosa prema životu i smrti, eutanazija i sl.). Na temeljima tih ciljeva 1991. napisao sam knjigu *Hipokratova zakletva danas (uvod u medicinsku etiku)*. U prvom poglavlju knjige studentima/icama sam predstavio navedene ciljeve kolegija, kako bi im bilo lakše opredijeliti se za ovaj kolegij. Razgraničenje pojmova etika i moral i onih navedenih u posebnom cilju pod a) dano je u nastavku prvog poglavlja. S tekstovima unutar ovog poglavlja studenti/ice dobili su temeljne informacije o razlici između morala i etike, definicijama moralne norme, moralnog suda, sankcije i moralne prakse bili su usmjereni na znanje koje bi im trebalo poslužiti za razumijevanje moralne norme, njene obvezatnosti, utjecaju na formiranje moralnog suda i metodologijama istraživanja i za određivanje dobrog i zlog unutar kulturnog obrasca. Zatim je slijedilo objašnjenje deontologije, liječničke deontologije i liječničke etike. Sve navedene i usvojene informacije pomogle su studentima/icama u razumijevanju povijesnog tijeka etičke standardizacije započete i u knjizi predstavljene u drugom poglavlju s Hipokratovom zakletvom i iz nje nastalim etičkim dokumentima: Ženevske i Helsinške deklaracije. Prvi je poslužio za razlog nastanka i objašnjenje pravednosti u medicini, a drugi je uputio na načela istraživanja s ljudima. *Etički principi i moralne norme u medicinskoj etici* naslov je u okviru kojeg sam razjasnio sistematizaciju i klasifikaciju moralnih normi, etički odnos liječnika prema bolesniku, prema kolegama, društvenoj zajednici i prema samom sebi. Treće poglavlje pod naslovom *Problemi, dileme i pitanja medicinske etike* jasno je ukazalo na status Hipokratove zakletve danas. U njemu sam studentima/icama dokazao da se problemi i pitanja suvremene medicine, poput reanimacije, isključivanje aparata za održavanje na životu, umjetne oplodnje, ne mogu analizirati i rješavati etičkim načelima, bolje reći uputama iz Hipokratove zakletve. Spoznaja da su u svijetu već tada postojali etički odbori ili etička tijela, koja su bila interdisciplinarnog

sastava i koja su odlučivala o pitanjima unutar tih problema, dovela je mene i studente/ice do sljedećeg zaključka:

- U Hipokratovoj zakletvi ne mogu se naći odgovori na brojna etička pitanja suvremene medicine.
- Tradicionalna etička pitanja, poput pobačaja, eutanazija kao dobročinstva, liječničke tajne u doba napretka znanosti i tehnologije, dobila su nova značenja, a zbog sadržaja koji ih čine i koji pripadaju znanostima i profesijama izvan medicine ne mogu rješavati sami liječnici.
- Na brojnim medicinskim fakultetima u svijetu predaje se medicinska etika.

Posljednji dio zaključka odredio je moj odlazak u SAD sa zadaćom istraživanja sadržaja i načina izvođenja nastave medicinske etike.

Međunarodna suradnja i bioetička edukacija

Moji odlasci u SAD od prvog posjeta Hastings centru (New York) 1993., zatin boravci i istraživanja u centrima Cleveland Clinic Foundation u Ohiou, Kennedy institute of ethics (Washington), Center for bioethics (Toronto), zatim sličnim centrima u Pittsburghu, rezultirali su bogatom bioetičkom literaturom, novim spoznajama o nastavnom sadržaju i vrlo važnim kontaktima s američkim bioetičarima. Kasnije održani bioetički svjetski kongresi omogućili su mi susrete i suradnju s bioetičarima iz drugih dijelova svijeta. Zahvaljujući svima njima imao sam mogućnosti uvida u različite pristupe nastavi etike i bioetike. O medicinskoj etici i bioetici u zemljama u kojima je postojala tradicija edukacije pisao sam i za riječki *Novi list*, sa željom da čitatelje upoznam s novim postignućima i pristupima problemima suvremene medicine. Među brojnim člancima i objavljenim intervjuima, posebno izdvajam intervju s Van Rensselaerom Potterom, Albertom R. Jonsenom i Rihitom Kimurom.

Za Van Rensselaera Pottera saznao sam od prof. Ronalda Millera, nastavnika bioetike iz Kalifornije, za svog boravka u Clevelandu. Prof. Miller mi je tada rekao da je Van R. Potter onkolog sa sveučilišta u Visconsinu, da je 1971. "skovao" riječ *bioetika* i da je objavio knjigu *Bioethics: Bridge to the Future*. Te informacije dovele su me do Pottera i naše zajedničke suradnje koja je trajala sve do njegove smrti, 2001. godine. O njoj je Potter govorio u svojoj poruci sudionicima "Lošinjskih dana bioetike", održanim od 24. do 29. rujna 2001. godine. Budući da zbog bolesti nije mogao doći, poruku je snimio i poslao organizatorima tog međunarodnog bioetičkog skupa. Ovdje citiram dio koji se odnosi na početak naše suradnje i ocjenu mog rada. On glasi: "Upornost prof. Šegote u istraživanju riječi *bioetika* dovela ga je do mene i

moje uloge u stvaranju te riječi, te do mojih publikacija iz 1970. i 1971. Godine, kao i onih koje su periodički objavljeni do 2000., uključujući i tu godinu. Naravno, čim je shvatio vezu, stupio je u kontakt sa mnom i od tada imamo vrlo vrijednu razmjenu mišljenja. Bilo mi je vrlo drago pročitati neka od njegovih vlastitih razmišljanja na temu bioetike, te pratim sa zanimanjem njegove velike napore usmjerene razvoju bioetike u Hrvatskoj, istovremeno održavajući prisnu vezu s filozofijom. Mislim da njegova dostignuća na polju bioetičke edukacije studenata na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci zaslužuju posebnu pohvalu. Drago mi je da se Hrvatska pridružila skupini bioetičkih zemalja svijeta čiji se broj konstantno povećava².

Suradnju i razmjenu iskustava s prof. Albertom R. Jonsenom, jednim od prvih predavača medicinske etike, predstavio sam u razgovoru s njim, obavljenim za vrijeme 4. svjetskog bioetičkog kongresa održanog u Japanu 1998. godine. Posebno vrijedan dio razgovora odnosi se na mjesto medicinske etike u bioetici. Ovaj dio naglašavam zbog toga što sam kod svojih sugovornika nailazio na poistovjećivanje medicinske etike i bioetike. Prof. Jonsen, autor knjige *The Birth of Bioethics*, jasno je u ovom razgovoru sljedećim riječima odredio ulogu i mjesto medicinske etike: "Da, danas je bioetika mnogo više od medicine i medicinske znanosti. To je proučavanje etičkih problema koji se javljaju kada ljudi i ono biološko u njima i njihovoj okolini djeluje jedno na drugo. Prema tome, danas je medicinska etika dio bioetike, a ne sva bioetika"³.

Karakteristike pristupima bioetike i bioetičkoj edukaciji u Aziji saznao sam tijekom svojih posjeta i boravaka u Japanu, posebno od mojih kolega, prof. Rihite Kimure i prof. Hykudaija Sakamota. Prof. Rihito Kimura posebno je govorio o senzibilizaciji studenata medicinskih fakulteta u Japanu za problem odnosa prema eksperimentalnim životinjama i životinjama koje se u nastavi žrtvuju da bi studenti stekli temeljne medicinske spoznaje. U razgovoru, on mi je rekao: "Na mnogim se japanskim medicinskim fakultetima kroz budističke ceremonijale zahvaljuje pokusnim životinjama na pomoći i žrtvi pruženoj ljudima, što kod studenata razvija bioetičku svijest o vrijednosti života kao takvog i ljubavi spram njega"⁴. O kulturnim razlikama u pristupu bioetici razgovarao sam s prof. Hykaidaijem Sakamotom. On je potvrdio tezu da u podjeli bioetike kulturna bioetika zauzima posebno mjesto, a ono što povezuje istočnu i zapadnu, sjevernu i južnu, te europsku i azijsku bioetiku, različite kulture, tradicije, religije, filozofije i svjetonazore, treba nositi naziv *globalna bioetika*. Uz na-

² Izjava je objavljena u *Bioetičkom svesku* br. 30, publikaciji Katedre za društvene znanosti koja je počela s objavljivanjem radova djelatnika i suradnika Katedre 1999. godine, te su do sada objavljena 63 broja.

³ Intervju s prof. Jonsenom objavljen je u *Bioetičkom svesku* br. 19 iz 1999. godine.

⁴ Razgovor objavljen u *Bioetičkom svesku* br. 19 iz 1999. godine.

vedene susrete posebno su mi značajni susreti i razmjene ideja s Edmundom D. Pellegrinom, Tomom L. Beauchampom, Jamesom Childressom, Hans-Martinom Sassom i Warrenom Th. Reichom, Danielom Callahanom, Hilde Lindemann Nelson, Jamesom Lindemannom Nelsonom, Peterom Singerom i Leom Pessiniem⁵.

Zahvaljujući uspostavljenoj suradnji počeo sam pisati svoju novu knjigu *Nova medicinske etika (bioetika)*, koja je publicirana 1994. godine i u kojoj sam objasnio povijesni razvoj medicinske etike, podjelu bioetike, bioetičke teorije, principe i pravila, moralne konflikte, kulturne pristupe bioetici i bioetičkim pitanjima. Uvidjevši da sam tu knjigu namijenio studentima medicine i da u njoj nisu predstavljeni etički problemi s kojima se suočavaju medicinske sestre, odlučio sam napisati knjigu u kojoj će doći do izražaja sadržaj i etički pristup profesiji medicinske sestre. Tako je, 1997. godine, nastala moja knjiga *Etika sestrištva*.

Osvrćući se unatrag mogu reći da je tom knjigom počeo *Riječki model bioetičke edukacije*, koji je istražila i objasnila u svojoj doktorskoj disertaciji moja kolegica Nada Gosić.

Ivan Šegota

The beginnings of bioethics education on Faculty of Medicine in Rijeka

ABSTRACT

The presentation consists of three parts. The first speaks about the initial interdisciplinary efforts of introducing ethics into the education of medical students on Faculty of Medicine in Rijeka and the first ethics elective course "The Hippocratic Oath Today," with which, in the academic year 1991-1992, began medical-ethics and bioethics education on Faculty of Medicine in Rijeka. The second part speaks about how the Department of Social Sciences realised collaboration with international institutes, centres and departments of medical ethics and bioethics and introduced courses in Medical Ethics, Introduction to Bioethics and Ethics of Nursing. The constituent part of this section is the presentation and display of the publications of the Department that have resulted with an aim to assist students in the implementation of ethics courses at this School. The third part presents the efforts and results achieved in research of contents, objectives and ways of teaching and preparing medical-ethics and bioethics courses for medical students and students of other studies that are educated on Faculty of Medicine in Rijeka.

⁵ Susreti opisani, a razmjena mišljenja predstavljena u mojoj knjizi *Nova medicinska etika (bioetika)*, objavljenoj 1994. godine i u *Bioetičkim svescima*.